

ІСТОРІЯ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

УДК 94 (477) “2014-2018”

АНАНЬІН О.В.

<https://orcid.org/0000-0001-8757-1663>

<https://doi.org/10.33577/2313-5603.40.2023.118-134>

ОСОБЛИВОСТІ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ОХОРОНИ ЛІНІЇ ЗІТКНЕННЯ НА ДОНБАСІ (2014–2018 рр.)

Досліджено службово-бойову діяльність підрозділів Державної прикордонної служби України щодо забезпечення охорони смуги безпеки вздовж лінії зіткнення під час Антитерористичної операції на Сході України. Визначено, що побудова ефективної системи охорони лінії зіткнення значно ускладнювалася без наявності спеціально сформованих для цього підрозділів, оснащених відповідною технікою та засобами. Найбільше підходили для цього прикордонні підрозділи завдяки специфіці своєї професійної діяльності в якості правоохоронного органу. Наведено основні чинники оперативної обстановки, які впливали на організацію службово-бойової діяльності прикордонних підрозділів під час охорони лінії зіткнення. Особливості службово-бойової діяльності полягали у тому, що прикордонникам доводилося виконувати як призначену їм правоохоронну функцію, так і військові завдання. При цьому в основу службово-бойової діяльності прикордонників покладалося комплексне застосування різнорідних сил та засобів у взаємодії із підрозділами ЗСУ, МВС та СБУ.

Результати дослідження можуть бути використані у процесі створення сучасної наукової бази, необхідної для формування у майбутньому ефективної моделі охорони (захисту) державного кордону у частині удосконалення міжвідомчої взаємодії сил оборони України в умовах бойових дій.

Ключові слова: російсько-українська війна, антитерористична операція, лінія зіткнення, смуга безпеки, Державна прикордонна служба України.

Постановка проблеми та її актуальність. Російська збройна агресія актуалізувала перед українською науковою спільнотою завдання, пов'язані із проведенням всебічних наукових досліджень, у тому числі у сфері воєнної історії. У свою чергу, для проведення якісної військово-історичної роботи з вивчення бойового досвіду Сил оборони України стає необхідним збір інформації від різних міністерств та відомств.

Ананьїн Олег Валерійович, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, старший офіцер Головного центру супроводження програм розвитку (Офіс реформ) Державної прикордонної служби України, м Київ.

© Ананьїн О.В., 2023.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі в Україні темі російсько-української війни вже присвячувалися деякі наукові дослідження у різних галузях знань (Бондаренко, 2020; Головка, 2015; Сиротенко, 2020). Але більшість сучасних вчених, в основному, обмежуються вивченням бойових дій ЗСУ.

У контексті представленого дослідження серед сучасних здобутків варто відзначити результати історичних студіювань ряду науковців. Зокрема, дослідження військових істориків В. Грицюка, О. Пашкової, О. Покотило, С. Сегеди, О. Скрябіна, де здійснено аналіз бойових дій у період 2014–2019 рр. з визначенням хронології подій (Грицюк, Пашкова, Покотило, Сегеда, Скрябін, 2019). Але хоча у зазначеній праці і розглядалися бойові дії за контроль над державним кордоном, підрозділи Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужба) залишилися поза увагою науковців.

Також поки що історики не приділяли уваги питанням, пов'язаним із процесом стабілізації лінії зіткнення на Донбасі та подальшої організації охорони прилеглих до неї територій. У даному контексті заслуговує на увагу дослідження сучасних вчених С. Сегеди та О. Покотило, в якому розкривалися засади створення і функціонування Спільного центру з контролю та координації питань припинення вогню та стабілізації лінії розмежування сторін (Сегеда, Покотило, 2019). Але у подальшому розробка історичних питань, пов'язаних із виконанням Мінських угод, розвитку не отримала.

Отже, тема бойових дій за участю прикордонників в історичній науці досі залишається слабо розробленою. Зокрема, службово-бойова діяльність прикордонних підрозділів, які виконували завдання із забезпечення національної безпеки на звільнених від незаконних збройних формувань російських окупаційних адміністрацій «ДНР-ЛНР» територіях.

У Держприкордонслужбі спроби дослідження російсько-української війни було зафіксовано в аналітичних документах Адміністрації Держприкордонслужби (Біла книга, 2016; Біла книга, 2017). Але ці матеріали мали загальний оглядовий характер.

На теперішній час серед існуючих досліджень історії Держприкордонслужби періоду Антитерористичної операції (далі – АТО) 2014–2018 рр. можна виокремити деякі, в яких досліджувалася історія виконання органами прикордонного відомства своїх

основних функцій щодо захисту кордону від різних загроз (*Баран, Філь, 2017; Яценко, Москальова, 2018*).

Мета статті – визначення особливостей службово-бойової діяльності підрозділів Держприкордонслужби з охорони лінії зіткнення у межах території Донецької та Луганської областей.

Хронологічними межами дослідження визначено період вересень 2014 – квітень 2018 рр., час з початку розгортання прикордонних підрозділів у смузі безпеки вздовж лінії зіткнення до завершення АТО на території Луганської та Донецької областей.

У контексті статті в якості дефініції, що визначає лінію розмежування сторін між територіями, які знаходяться під контролем державної влади України та територіями, де державні органи України тимчасово не здійснювали свої повноваження, буде використовуватися термін «лінія зіткнення». Тому, що цей термін був прийнятий в нормативно-правових актах України в період, що досліджується, жовтень 2014 – квітень 2018 рр.

Виклад основного матеріалу. Після підписання 5 вересня 2014 р. у Мінську Протоколу за підсумками консультацій Тресторонньої контактної групи щодо імплементації Мирного плану Президента України (*ОБСЄ опублікувало підписаний в Мінську протокол*), українською державною владою було розпочато процес з формування на території Донбасу так званої лінії зіткнення між територією, яка знаходиться під контролем державної влади України, та територіями, де державні органи України тимчасово не здійснювали свої повноваження. Разом з тим перед українським Урядом постало актуальне завдання щодо забезпечення виконання статті 33 Конституції, яка гарантує кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, свободу пересування та вільний вибір місця проживання за винятком обмежень, які встановлюються законом (*Конституція України*). Як наслідок, виникла необхідність встановлення особливого правового режиму у смузі безпеки вздовж лінії зіткнення в окремих районах Донецької та Луганської областей (*Бурлін, 2015; 6*).

У таких умовах перед Держприкордонслужбою постало завдання з організації несення служби у визначених районах з метою недопущення проникнення через лінію зіткнення диверсійно-розвідувальних груп, безконтрольного переміщення громадян та протидії незаконному переправленню зброї та контрабанди товарів. Фактично це означало – зосередити основну увагу прикордонних

підрозділів на службово-бойових діях вздовж лінії зіткнення в районі проведення АТО загальною протяжністю 586,6 км (Литвин, 2019; 343-346). Виконання таких завдань ускладнювала відсутність спеціально сформованих для цього підрозділів, оснащених відповідною технікою та засобами. Тому, згідно з наказом Адміністрації Держприкордонслужби від 12 вересня 2014 р. № 133 у структурі прикордонного відомства було сформовано принципово нові прикордонні підрозділи – оперативно-військові відділи (далі – ОВВ) «Краматорськ» та «Велика Новосілка». Вони мали статус самостійних структурних підрозділів, які підпорядковувалися Східному регіональному управлінню Держприкордонслужби. Свої назви ОВВ отримали за місцем дислокації підрозділів управління.

Згідно зазначеним наказом основні завдання для ОВВ щодо охорони лінії зіткнення полягали у:

- контролі за переміщенням цивільного населення та транспорту;
- протидії незаконному провозу зброї та контрабанди товарів;
- ліквідації диверсійно-розвідувальних груп незаконних збройних формувань російських окупаційних адміністрацій «ДНР-ЛНР».

У період вересень-жовтень 2014 р. у складі ОВВ були сформовані оперативно-бойові прикордонні комендатури (далі – ОБПК) (Заборовський, 2019). Їхнім завданням було безпосереднє несення служби на лінії зіткнення у визначених районах.

Виходячи із досліджень бойового застосування ОБПК фахівці Держприкордонслужби зазначали, що такі підрозділи оснащувалися бойовою технікою та груповою зброєю. Це надало їм високих бойових можливостей для виконання бойових завдань як самостійно, так і у взаємодії з підрозділами ЗСУ та МВС (Розробка рекомендації щодо використання оперативно-бойової прикордонної комендатури, 2015; 192).

Досліджуючи історію службово-бойової діяльності ОВВ «Краматорськ» та «Велика Новосілка» з охорони лінії зіткнення, слід звернути увагу на способи її організації. Так, переміщення осіб, транспорту та вантажів дозволялося тільки в межах визначених дорожніх коридорів, а їхній контроль – тільки у спеціальних контрольних пунктах виїзду-виїзду (далі – КПВВ). Будь-які переміщення поза межами КПВВ заборонялося. Разом із тим фахівці Держприкордонслужби звертали увагу на те, що на лінії зіткнення з тимчасово окупованими територіями існували численні зони, у межах яких відбувається неконтрольоване переміщення осіб та

транспорту в обидва боки (*Гребенюк, 2015; 14*). Тому для протидії проникненню на підконтрольну українській владі територію іррегулярних незаконних збройних формувань російських окупаційних адміністрацій «ДНР-ЛНР» прикордонниками разом із співробітниками СБУ проводилися спеціальні фільтраційно-перевірні заходи.

Протягом жовтня 2014 р. у Луганській та Донецькій областях було розгорнуто 13 КПВВ («Артемівськ», «Бугас», «Волноваха», «Георгіївка», «Курахове», «Лисичанськ», «Маріуполь-1», «Маріуполь-3», «Миколаївка», «Нелипівка», «Селідово», «Суха Балка», «Щастя»). Для організації та забезпечення функціонування КПВВ, враховуючи специфіку завдань, що виконувалися, наявну нормативну базу, існуючу транспортну інфраструктуру та обсяги пасажиро-транспортних потоків, Держприкордонслужбою було визначено технологічний порядок здійснення контролю та тимчасовий режим роботи КПВВ, які було погоджено з керівництвом АТО (*Филь, 2018; 227-228*).

Фактично першими прикордонними підрозділами зі складу ОВВ «Краматорськ» та «Велика Новосілка», які з жовтня 2014 р. прибували до визначених районів відповідальності та приступали до виконання завдань були:

- ОБПК – «Білгород-Дністровський-1», «Ізмаїл», «Котовськ», «Луцьк», «Могилів-Подільський», «Одеса», «Житомир», «Мукачеве», «Мостиська»;

- мобільні прикордонні застави – «Ізмаїл» та «Бортничі».

На початку листопада 2014 р. розпорядженням Уряду України було визначено переліки населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження та населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення (*Про затвердження переліку населених пунктів, 2014*). Після цього розпорядження райони відповідальності ОВВ «Краматорськ» та «Велика Новосілка» визначалися з урахуванням цих переліків, а порядок контролю за переміщенням осіб, транспорту та вантажів через лінію зіткнення визначався відповідними керівними документами Антитерористичного центру при СБУ (керівника АТО на території Донецької та Луганської областей) (*Біла книга, 2016*). Місця несення служби прикордонниками у смузі безпеки вздовж лінії зіткнення визначалися відповідними керівними документами та розподілялися по відповідних рубежах (*Біла книга, 2016; 92*):

- перший рубіж (оборона), у смузі місцевості від лінії, контролюваної територією угрупованням АТО на глибину полоси оборони

батальйонних тактичних груп від ЗСУ, Національної гвардії, батальйонів територіальної оборони та добровольчих батальйонів;

- другий рубіж (охорона та режимні заходи), в смузі місцевості від тилової межі на глибину полоси оборони, контрольованої силами та засобами Держприкордонслужби у взаємодії з підрозділами Національної гвардії та СБУ;
- третій рубіж (тиловий), прикриття прикордонних підрозділів спільно з іншими правоохоронними органами (*Біла книга анти-терористичної операції, 2017; 105*).

Таким чином, для підрозділів ОВВ «Краматорськ» та «Велика Новосілка» було визначено фактичні місця несення служби з охорони лінії зіткнення. До них відносилися райони населених пунктів: Артемівськ (Бахмут); Бугас; Волноваха; Георгіївка; Костянтинівка; Курахове; Лисичанськ; Миколаївка; Нелипівка; «Селідово»; «Суша Балка»; Маріуполь; Щастя. На рішення щодо визначення саме таких місць розгортання прикордонних підрозділів суттєво впливали розвиток оперативної обстановки та рівень активізації організованої злочинності у сферах незаконного переміщення зброї, економічної контрабанди, нелегальної міграції, а також райони з високою імовірністю активності диверсійно-розвідувальних груп (*Литвин, 2019; 343-346*).

Виходячи із оперативної обстановки, що складалася на лінії зіткнення наприкінці 2014 р. та протягом 2015 р., основні зусилля ОВВ зосереджувалися на таких основних напрямках: Антрацит – Дебальцеве, Горлівка – Артемівськ; Сніжне – Шахтарськ – Торез – Курахівка; Донецьк – Волноваха; Донецьк – Курахівка (*Біла книга, 2016*). При цьому в основу службово-бойової діяльності прикордонних підрозділів з охорони лінії зіткнення покладалося комплексне застосування різномірних сил і засобів у взаємодії із підрозділами ЗСУ, Національної гвардії та СБУ.

Разом з тим варто звернути увагу і на деякі проблеми, які виникали перед прикордонними підрозділами щодо організації несення служби у визначених районах. Зокрема, діяльність прикордонного відомства щодо охорони лінії зіткнення не було врегульовано відповідними законодавчими актами України. Так, здійснення прикордонного контролю було вкрай обмежене, здійснення митного та інших видів контролю неможливе. З метою вирішення цих проблем Адміністрацією Держприкордонслужби було ініційовано внесення змін до відповідних законів України (*Про Державну*

прикордонну службу України, 2003; Про боротьбу з тероризмом, 2003). Крім того прикордонне відомство активно долучалося до розробки нових нормативних документів, зокрема, тих, що регламентували пропуск через лінію зіткнення (*Про затвердження Тимчасового порядку контролю, 2015*).

У той же час протягом досліджуваного періоду незаконні збройні формування російських окупаційних адміністрацій «ДНР-ЛНР», попри оголошення дотримуватися Мінських домовленостей та перемир'я (*ОБСЄ надрукувало підписаний в Мінську протокол*), продовжували завдавати артилерійських ударів по силах АТО та намагалися проводити наступальні дії (*Грицюк, Пашкова, Покотило, Сегеда, Скрябін, 2019*). Так, у січні-лютому 2015 р. прикордонникам ОБПК «Могилів-Подільський» (ОВВ «Краматорськ») довелося брати безпосередню участь у бойових діях на Дебальцевському плацдармі. У червні 2015 р. наряди від зведених прикордонних підрозділів брали участь в оборонних боях біля Мар'їнки, що на околицях Донецька. Прикордонні наряди, що несли службу на блокпостах «Березове», «Золоте», «Мар'їнка», «Майорське», «Гнutowe», піддавалися численним мінометно-артилерійським обстрілам з боку незаконних збройних формувань російських окупаційних адміністрацій «ДНР-ЛНР» (*Кордон, 2015; 8-9*).

Виходячи з аналізу обстановки, що складалася на лінії зіткнення протягом 2015 р., можна навести основні чинники, які впливали на службову-бойову діяльність ОВВ, зокрема:

- продовження АТО з метою відновлення контролю над тимчасово окупованою рф територією Донбасу;
- систематичні порушення незаконними збройними формуваннями російських окупаційних адміністрацій «ДНР-ЛНР» положень Мінських домовленостей;
- нарощування присутності військових підрозділів рф у непідконтрольних українській державній владі територіях Донбасу;
- незаконна діяльність російських окупаційних адміністрацій «ДНР-ЛНР» щодо подальшої дестабілізації суспільно-політичної ситуації на Донбасі та спроби розширити межі територій, що знаходилися під їхнім контролем;
- активізація на Донбасі організованої злочинності у сферах незаконного переміщення зброї, економічної контрабанди, нелегальної міграції (*Біла книга, 2016*).

Враховуючи динамічність і складність обстановки по всій смузі безпеки вздовж лінії зіткнення (*Грицюк, Пашкова, Покотило,*

Сегеда, Скрябін, 2019), не зупинялася робота і з реорганізації КПВВ. Так, у першій половині 2015 р. пропуск на підконтрольну законній українській владі територію здійснювався на 4 автомобільних дорожніх коридорах у 5 КПВВ та на 4 шляхах залізничного сполучення:

- автомобільне сполучення: «Лисичанськ», «Зайцеве», «Мар'їнка», «Гнутове», «Станція Луганська»;

- залізничне сполучення: «Красний Лиман» (залізнична станція «Світланове»), «Костянтинівка» (залізнична станція «Кривий Торець»), «Городній» (залізнична станція «Кондрашевська-Нова») (*Филь, 2018; 230*).

Влітку 2015 р. черговим наказом керівника АТО на території Донецької та Луганської областей було реорганізовано порядок контролю за переміщенням осіб, транспорту та вантажів (товарів) через лінію зіткнення. Зокрема, скасовано третій рубіж у смузі безпеки (*Про затвердження Тимчасового порядку контролю, 2015*).

По ходу ускладнення оперативної (бойової) обстановки керівництвом Держприкордонслужби за погодженням з Урядом України приймалися рішення щодо реорганізації мережі КПВВ. Зокрема, восени 2015 р. в межах Донецької області припинили своє функціонування КПВВ: «Георгіївка»; «Курахове»; «Бугас»; «Миколаївка». Розпочали функціонування: КПВВ «Зайцеве»; «Мар'їнка»; «Новотроїцьке».

Наприкінці літа 2015 р. відбулося переформатування прикордонних підрозділів у контексті виконання завдань під час проведення АТО. Так, наприкінці серпня 2015 р. у Донецькій області було сформовано Краматорський прикордонний загін. Разом з цим відбулося реформування ОВВ, у результаті чого ОВВ «Велика Новосілка» припинив своє існування, а ОВВ «Краматорськ» було приведено до нової організаційно-штатної структури. Результатом цього стало сформування у районі АТО значного угруповання Держприкордонслужби під однойменною назвою ОВВ «Краматорськ». До його складу увійшли Луганський, Краматорський, Донецький прикордонні загони та загін Морської охорони (м. Маріуполь). Реорганізація відбувалася у рамках загального переходу сил оборони в районі проведення АТО на нову систему військового управління. Так наприкінці 2015 р. з урахуванням змін в обстановці на основі сил і засобів чотирьох секторів «А»,

«Б», «С», «М» було створено три оперативно-тактичних угруповання військ «Луганськ», «Донецьк» і «Маріуполь» (*Біла книга антитерористичної операції, 2017; 38*).

У 2016 р. прикордонні підрозділи ОВВ «Краматорськ» розпочали виконання службово-бойових завдань у складі вищезначених оперативно-тактичних угруповань. Зокрема, ОБПК: «Велика Новосілка»; «Курахівка»; «Новгородівка»; «Костянтинівка»; «Артемівськ»; «Волноваха»; «Сартана». Тепер, контрольні функції здійснювалися на:

- КПВВ – «Станиця Луганська», «Зайцеве», «Мар'їнка», «Новотроїцьке», «Гнутове»;

- контрольних постах – «Кіндрашівка», «Світланове», «Попасна», «Артемівськ-2», «Фенольна», «Південнодонбаська» (*Біла книга, 2017; 81*).

Протягом першої половини 2017 р. наказом керівника АТО на території Донецької та Луганської областей (*Про затвердження Тимчасового порядку контролю, 2017*) було скоректовано контрольні функції на 6 дорожніх коридорах, з відповідним уточненням встановлення КПВВ – «Золоте», «Майорське», «Мар'їнка», «Новотроїцьке», «Гнутове» (Пищевик), «Станиця Луганська».

У вересні 2017 р. Голова прикордонного відомства під час своєї робочої поїздки в район АТО оголосив про створення в м. Краматорськ нового регіонального управління Держприкордонслужби (*Офіційний сайт ДПСУ*). Так, у Держприкордонслужбі з'явився новий територіальний орган – Донецько-Луганське регіональне управління, до складу якого було введено Донецький, Краматорський та Лисичанський прикордонні загони. Основним завданням Донецько-Луганського регіонального управління було визначено участь в охороні смуги безпеки вздовж лінії зіткнення в районі проведення АТО в Донецькій та Луганській областях. Так, до його компетенції було віднесено здійснення контрольно-перевірочних заходів на КПВВ «Золоте», «Майорське», «Мар'їнка», «Новотроїцьке» «Гнутове» та «Станиця Луганська».

14 жовтня 2017 р. було створено Лисичанський прикордонний загін (фактично приступив до виконання завдань 1 лютого 2018 р.). До його складу увійшли чотири відділи прикордонної служби («Станично-Луганське-2»; «Щастя»; «Райгородка»; «Золоте») та мобільна прикордонна застава «Лисичанськ». КПВВ «Станиця Луганська» та «Золоте» було віднесено до компетенції цього загону (*Офіційний сайт ДПСУ*).

Контрольні функції на КПВВ «Майорське» та «Мар'їнка» було передано до компетенції Краматорського прикордонного загону. Контроль на КПВВ «Новотроїцьке» та «Гнупове» покладено на Донецький прикордонний загін.

За визначенням сучасних військових істориків, 2017 р. продемонстрував, що АТО як форма протистояння російській агресії вже вийшла за межі свого призначення і набула чітко вираженого військово-оборонного характеру (Грицюк, Пащикова, Покотило, Сегеда, Скрябін, 2019). Наприкінці 2017 – початку 2018 рр. актуальним викликом часу стало оновлення правового поля використання сил оборони для захисту держави від збройної агресії рф (Ірха, 2015).

24 лютого 2018 р. вступив в дію Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», який змінював попередній формат АТО та порядок застосування ЗСУ, інших військових формувань та правоохоронних органів. Отже, було створено правові засади для запровадження операції Об'єднаних сил (далі – ООС) із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії рф на території Донецької та Луганської областей (Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України, 2018). Так міна формату АТО спричинила за собою необхідність коректування порядку застосування на лінії зіткнення підрозділів Держприкордонслужби.

Підбиваючи своєрідний підсумок щодо діяльності прикордонних підрозділів з охорони лінії зіткнення на Донбасі у період вересень 2014 – квітень 2018 рр., варто навести деякі результати оперативно-службової діяльності, які надають загальну уяву щодо їхньої ефективності. Для зручності дослідження за вибірку взято період повних 2015 – 2017 рр.

За період 2015 – 2017 рр. лінію зіткнення перетнули 24,56 млн осіб та 4,59 млн одиниць транспортних засобів. Припинено 1419 спроб перетинання лінії зіткнення за підробленими документами. Затримано 1653 порушники. Вилучено 176 одиниць зброї, понад 200 тис. боєприпасів. Затримано товарів, які незаконно переміщувались через лінію зіткнення на загальну суму понад 448 млн грн. (Біла книга, 2016; Біла книга, 2017; Біла книга, 2018).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Процес стабілізації лінії зіткнення потребував організації її охорони, яка полягала у запровадженні відповідних режимних обмежень, які б дозволили максимально знизити ризики щодо провозу на території підконтрольній законній українській владі зброї, контрабандних товарів, а також проникненню диверсійно-розвідувальних груп незаконних збройних формувань та збройних сил рф. Разом з цим поставала необхідність щодо налагодження дієвого контролю за рухом через лінію зіткнення громадян та транспортних засобів.

Побудова ефективної системи охорони лінії зіткнення значно ускладнювалася без наявності спеціально сформованих для цього підрозділів, оснащених відповідною технікою та засобами. Найбільше підходили для цього підрозділи Держприкордонслужби завдяки специфіці своєї професійної діяльності як правоохоронного органу.

Особливості службово-бойової діяльності прикордонних підрозділів з охорони лінії зіткнення полягали у тому, що їм доводилося виконувати як призначену їм правоохоронну функцію, так і військові завдання. Правоохоронна функція полягала у проведенні контрольних заходів на КПВВ та пошук і затримання правопорушників поза КПВВ шляхом організації служби прикордонними нарядами. Виконання військових завдань полягало у виявленні диверсійно-розвідувальних груп противника та участь у бойових діях разом із підрозділами ЗСУ у разі ускладнення обстановки. При цьому, в основу службово-бойової діяльності прикордонних підрозділів покладалося комплексне застосування різнорідних сил та засобів у взаємодії із підрозділами ЗСУ, Національної гвардії та СБУ. Такі особливості обумовлювалися правоохоронною специфікою діяльності Держприкордонслужби, підрозділи якої були більше придатні до здійснення контрольних заходів, пов'язаних з охороною правопорядку під час АТО на територіях, прилеглих до району бойових дій. Разом з цим такі прикордонні підрозділи, як ОБПК, були здатними виконувати і військові завдання із ведення бойових дій як самостійно, так і у взаємодії із підрозділами ЗСУ.

Перспективами подальших історичних студій у даному напрямі слід вважати дослідження ролі Держприкордонслужби в локалізації збройного конфлікту на Донбасі під час проведення ООС.

Використані посилання

Баран Л., Филь О. (2017). Розвиток обстановки в районах проведення АТО та деякі результати оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України у 2015 році. Війна на Донбасі 2014-2016 рр.: зб. матеріалів II Всеукр. наук. військ.-іст. конф. 20 квіт. 2017 р. Київ : НВМУ. С. 50–53.

Біла книга – 2015. Адміністрація Державної прикордонної служби України (2016). Київ, 240 с.

Біла книга – 2016. Адміністрація Державної прикордонної служби України (2017). Київ. 120 с.

Біла книга – 2017. Адміністрація Державної прикордонної служби України (2018). Київ. 120 с.

Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014-2016). ЗСУ. (2017). Київ. МОУ, НУОУ. 250 с.

Бурлін В.В. (2015). Питання діяльності підрозділів та органів охорони державного кордону на межі з тимчасово окупованими територіями. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України* : тези VIII Всеукр. наук-практ. конф., 10 груд. 2015 р. Хмельницький: НАДПСУ. С. 6–7.

Воєнні аспекти протидії «гібридній» агресії: досвід України: монографія / за ред. А. М. Сиротенко. Київ: НУОУ, 2020. 176 с.

Головко В.В. (2015). Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.) Український історичний журнал. № 3 (522). С. 176–193. URL: http://history.org.ua/LiberUA/journal_2015_3/journal_2015_3.pdf [дата зверн.: 23.01.2023].

Гребенюк М.В. (2015). Організація взаємодії Державної прикордонної служби України та Служби безпеки України під час виконання завдань у зоні проведення антитерористичної операції. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України* : тези VIII Всеукр. наук-практ. конф., 10 груд. 2015 р. Хмельницький : НАДПСУ. С. 14–16.

Грицюк В. М., Пашкова О. О., Покотило О. І., Сегеда С. П., Скрябін О. Л. Інформаційно-довідкові матеріали щодо хронології подій 2014–2019 років, які відбувалися в Автономній Республіці Крим та під час проведення антитерористичної операції / операції Об'єднаних сил на Сході України. URL: <https://kristi.com.ua/28250-2/> [дата зверн.: 24.01.2023].

Заборовський В. В. (2019). Оперативно-бойові прикордонні комендатури та прикордонні комендатури швидкого реагування в охороні й захисті державного кордону. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми* : тези Міжнар. наук-практич. конф., 17 трав. 2019 р. Харків: ХНУВС. С. 78–80.

Ірха Ю. Б. (2015). Обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина інтересам національної безпеки України в сучасних умовах. *Вісник Конституційного суду України*. № 5. С. 78–87.

Конституція України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/Z960254K?an=23&q=%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F&is_no_morph=false&lang=ua¶gr_mode=true [дата зверн.: 25.01.2023].

Литвин М. (2019). Лінія розмежування. Київ: Гамазін, 396 с.

ОБСЕ опублікувало пописаний в Мінске протокол (документ). URL: <https://podrobnosti.ua/992242-obse-opublikovala-podpisannyj-v-minske-protokol-dokument.html> [дата зверн.: 15.02.2023]

Офіційний сайт ДПСУ. Голова Держприкордонслужби Петро Цигикал в ході робочої поїздки відвідав Луганський прикордонний загін. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Golova-Derzhprikordonsluzhbi-Petro-Cigikal-v-hodi-robochoi-poizdki-vidvidav-Luganskiy-prikordonnij-zagin/> [дата зверн.: 15.02.2023].

Офіційний сайт ДПСУ. Донецько-Луганське регіональне управління. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/structure/donecko-luganske-regionalne-upravlinnya/lisichanskiy-prikordonnij-zagin/> [дата зверн.: 17.02.2023].

Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 бер. 2003 р. № 638-IV (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> [дата зверн.: 16.02.2023].

Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квіт. 2003 р. № 661-IV (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> [дата зверн.: 16.02.2023].

Про затвердження Переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії розмежування : розпорядження Кабінет Міністрів України від 7 лист. 2014 р. № 1085-р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kg141085?an=1&ed=2018_06_13 [дата зверн.: 15.02.2023]

Про затвердження Тимчасового порядку контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей: наказ Першого заступника керівника Антитерористичного центру при СБУ (керівника Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) від 12 черв. 2015 р. № 415-ОГ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v415_950-15#Text [дата зверн.: 15.02.2023]

Про затвердження Тимчасового порядку контролю за переміщенням осіб через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей (Наказ першого заступника керівника АТЦ при СБУ (керівника Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) від 14 квіт. 2017 р. № 222-ог (зі змінами). URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/416892___584888 [дата зверн.: 20.02.2023]

Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18 січ. 2018 р. № 2268-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 10. С. 54.

Розробка рекомендацій щодо використання оперативного-бойової прикордонної комендатури: звіт про НДР [шифр 215-0006 П]. Хмельницький : Нац. академія ДПСУ, 2015. 192 с.

Сегеда С. П., Покотило О. І. (2019). Створення спільного центру з контролю та координації питань припинення вогню та стабілізації лінії розмежування сторін як засіб реалізації Мінських домовленостей. Воєнно-історичний вісник. № 4 (34). С. 5–14.

Филь О. (2018). Розгортання контрольних пунктів в'їзду-виїзду вздовж лінії зіткнення на Донбасі у 2014-2016 роках. Війна на Донбасі 2014-2017 рр.: зб.

матеріалів III Всеукр. наук. військ.-іст. конф. 19 квіт. 2018 р. Київ : НВІМУ. С. 226–231.

Яценко В., Москальова Л. (2018). Державна прикордонна служба України та проблеми захисту кордонів. Війна на Донбасі 2014-2017 рр. : зб. матеріалів III Всеукр. наук. військ.-іст. конф. (Київ, 19 квіт. 2018 р.). Київ : НВІМУ, 2018. С. 252–253.

References

Baran L., Fyl O. (2017). Rozvytok obstanovky v raionakh provedennia ATO ta deiaki rezultaty operatyvno-sluzhbovoi diialnosti Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy u 2015 rotsi [The development of the situation in the areas of anti-terrorist operation and some results of operational and service activities of the State Border Guard Service of Ukraine in 2015]. Viina na Donbasi 2014-2016 rr.: zb. materialiv II Vseukr. nauk. viisk.-ist. konf. 20 kvit. 2017 r.. Kyiv : NVIMU. Pp. 50–53. (ukr.).

Bila knyha – 2015 [White book – 2015]. (2016). Bila knyha – 2015. Administratsiia Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Kyiv. 240 p. (ukr.).

Bila knyha – 2016 [White book – 2016]. (2017). Bila knyha – 2016. Administratsiia Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Kyiv. 120 p. (ukr.).

Bila knyha – 2017. [White book – 2017]. (2018). Administratsiia Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Kyiv. 120 p. (ukr.).

Bila knyha antyterrorystychnoi operatsii na Skhodi Ukrainy (2014–2016). Zbroini Syly Ukrainy [White book on the anti-terrorist operation in eastern Ukraine (2014–2016). Armed Forces of Ukraine]. (2017). K.: MOU, NUOU, 250 p. (ukr.).

Bondarenko A. (2020). Boiovi dii v zoni ATO u veresni – hrudni 2014 roku [Combat operations in the ATO zone in September - December 2014]. Ukrainoznavstvo, 3 (76), 115–123. (ukr.).

Burlin V. V. (2015). Pytannia diialnosti pidrozdiliv ta orhaniv okhorony derzhavnoho kordonu na mezhi z tymchasovo okupovanymy terytoriiamy [Issues of activity of units and bodies of state border protection on the border with temporarily occupied territories]. Educational and scientific support for the activities of law enforcement agencies and military formations of Ukraine : theses of VIII All-Ukrainian. science and practice conference, 10 December 2015. Khmelnytskyi: NABGSU. P. 6–7. (ukr.).

Fyl O. (2018). Rozghortannia kontrolnykh punktiv vizdu-vyizdu vzdovzh linii zitknennia na Donbasi u 2014-2016 rokakh. [Deployment of entry-exit checkpoints along the contact line in Donbas in 2014-2016]. Viina na Donbasi 2014-2017 rr.: zb. materialiv III Vseukr. nauk. viisk.-ist. konf. 19 kvit. 2018 r. Kyiv : NVIMU. Pp. 226–231. (ukr.).

Hrytsyuk V. M., Pashkova O. O., Pokotylo O. I., Szegeda S. P., Skryabin O. L. Informatsiino-dovidkovi materialy shchodo khronolohii podii 2014–2019 rokiv, yaki vidbuvalysia v Avtonomnii Respublitsi Krym ta pid chas provedennia antyterrorystychnoi operatsii / operatsii Obiednanykh syl na Skhodi Ukrainy [Information and reference materials on the chronology of events of 2014–2019 that took place in the Autonomous Republic of Crimea and during the anti-terrorist operation / operation of the United Forces in the East of Ukraine]. URL: <https://kristti.com.ua/28250-2/> [Accessed: 24.01.2023]. (ukr.).

Golovko V. V. (2015). Ukraina v umovakh antyterrorystychnoi operatsii ta rosiiskoi zbroinnoi agresii (2014 r.) [Ukraine in the conditions of the anti-terrorist

operation and Russian armed aggression (2014)]. Ukrainian Historical Journal. № 3 (522). P. 176–193. URL: [http:// history.org.ua/LiberUA/ journal_2015_3/ journal_2015_3.pdf](http://history.org.ua/LiberUA/journal_2015_3/journal_2015_3.pdf) [Accessed: 23.01.2023]. (ukr.).

Hrebeniuk M. V. (2015). Orhanizatsiia vzaiemodii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy ta Sluzhby bezpeky Ukrainy pid chas vykonannia zavdan u zoni provedennia antyterrorystychnoi operatsii [Organization of interaction between the State Border Service of Ukraine and the Security Service of Ukraine during the execution of tasks in the area of the anti-terrorist operation] : theses VIII All-Ukrainian. science and practice conference, December 10 2015. Khmelnytskyi: NADPSU. P. 14–16. (ukr.).

Irkha Yu. B. (2015). Obmezheniia konstytutsiinykh prav i svobod liudyny i hromadianyna interesakh natsionalnoi bezpeky Ukrainy v suchasnykh umovakh [Restriction of the constitutional rights and freedoms of a person and a citizen in the interests of the national security of Ukraine in modern conditions]. Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine. № 5. P. 78–87. [in Ukrainian].

Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/Z960254K?an=23&q=%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F&is_no_morph=false&lang=ua¶gr_mode=true [Accessed: 25.01.2023]. (ukr.).

Litvin M. (2019). Liniia rozmezhuвання [The line of demarcation]. Kyiv: Hamazin, 2019. 396 p. (ukr.).

OBSE opublikovalo popysanniy v Mynske protokol (dokument) [The OSCE published the Minsk protocol (document)]. URL: <http://podrobnosti.ua/992242-obse-opublikovala-podpisannyj-v-minske-protokol-dokument.html> [Accessed: 15.02.2023]. (russ.).

Ofitsiyniy sait DPSU. Holova Derzhprykordonsluzhby Petro Tsyhykal v khodi robochoi poizdki vidvidav Luhanskyi prykordonnyi zahin. [The official website of the SBSU. The head of the State Border Service, Petro Tsyhykal, visited the Luhansk border detachment during a working trip]. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Golova-Derzhprykordonsluzhbi-Petro-Cigikal-v-hodi-robochoi-poizdki-vidvidav-Luganskiy-prikordonniy-zagin/> [Accessed: 15.02.2023]. (ukr.).

Ofitsiyniy sait DPSU. Donetsko-Luhanske rehionalne upravlinnia [The official website of the SBSU. Donetsk-Luhansk regional administration]. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/structure/donecko-luganske-regionalne-upravlinnya/lisichanskiy-prikordonniy-zagin/> [Accessed: 17.02.2023]. (ukr.).

Pro borotbu z teroryzmom [About the fight against terrorism] : The Law of Ukraine dated March 20 2003 № 638-IV (with amendments). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> [Accessed: 16.02.2023]. (ukr.).

Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy [About the State Border Service of Ukraine] : The Law of Ukraine dated April 3 2003 № 661-IV (with amendments). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> [Accessed: 16.02.2023]. (ukr.).

Pro osoblyvosti derzhavnoi polityky iz zabezpechennia derzhavnogo suverenitetu Ukrainy na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh u Donetskii ta Luhanskii oblastiakh [About the peculiarities of the state policy to ensure the state sovereignty of Ukraine in the temporarily occupied territories in the Donetsk and Luhansk regions]. The Law of Ukraine dated January 18 2018 № 2268-VIII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2018. № 10. P. 54. (ukr.).

Pro zatverdzhennia pereliku naselennykh punktiv, na terytorii yakykh orhany derzhavnoi vlyady tymchasovo ne zdiisniuit svoi povnovazhennia, ta pereliku naselennykh punktiv, shcho roztaшовani na linii rozmezhuvannia [On the approval of the list of settlements on the territory of which state authorities temporarily do not exercise their powers, and the list of settlements located on the demarcation line] : Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 7. 2014 № 1085. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085-2014-%D1%80#Text> [Accessed: 15.02.2023]. (ukr.).

Pro zatverdzhennia Tymchasovoho poriadku kontroliu za peremishchenniam osib, transportnykh zasobiv ta vantazhiv (tovariv) cherez liniu zitknennia u mezhakh Donetskoï ta Luhanskoï oblasti: nakaz Pershoho zastupnyka kerivnyka Antyterrorystychnoho tsentru pry SBU (kerivnyka Antyterrorystychnoi operatsii na terytorii Donetskoï ta Luhanskoï oblasti) vid 12 cherv. 2015 r. № 415-OG. [On the approval of the Temporary order of control over the movement of persons, vehicles and goods (goods) across the contact line within the Donetsk and Luhansk regions: order of the First Deputy Head of the Anti-Terrorist Center at the SBU (Head of the Anti-Terrorist Operation in the Donetsk and Luhansk Regions) dated June 12, 2015 No. 415-OG]. (2015). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v415_950-15#Text [Accessed: 15.02.2023]. (ukr.).

Pro zatverdzhennia Tymchasovoho poriadku kontroliu za peremishchenniam osib cherez liniu zitknennia u mezhakh Donetskoï ta Luhanskoï oblasti (Nakaz pershoho zastupnyka kerivnyka ATTs pry SBU (kerivnyka Antyterrorystychnoi operatsii na terytorii Donetskoï ta Luhanskoï oblasti) vid 14 kvit. 2017 r. № 222-og [On the approval of the Temporary order of control over the movement of persons across the contact line within the Donetsk and Luhansk regions (Order of the first deputy head of the ATC at the SBU (the head of the Anti-terrorist operation in the territory of the Donetsk and Luhansk regions) dated April 14, 2017 №. 222-og (as amended)]. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/416892__584888 [Accessed: 20.02.2023]. (ukr.).

Rozrobka rekomendatsii shchodo vykorystannia operatyvno-boiovoi prykordonnoi komendatury: zvit pro NDR [Development of recommendations on the use of the operational-combat border commandant's office: a report on the GDR [code 215-0006 I]]. Khmelnytskyi: Nat. DPSU Academy, 2015. 192 p. (ukr.).

Szegeda S. P., Pokotilo O. I. (2019). Stvorennia spilnogo tsentru z kontroliu ta koordynatsii pytan prypynennia vohniu ta stabilizatsii linii rozmezhuvannia storin yak zasib realizatsii Minskykh domovlenosti [Creation of a joint center for control and coordination of ceasefire issues and stabilization of the demarcation line of the parties as a means of implementing the Minsk agreements]. *Military historical bulletin*. № 4 (34). P. 5–14(ukr.).

Voienni aspekty protydii "hibrydniï" ahresii: dosvid Ukrainy/ za red. A. M. Syrotenko [Military aspects of countering "hybrid" aggression: the experience of Ukraine/ Ed. A. M. Syrotenko] Kyiv: NUOU, 2020. 176 p. (ukr.).

Yatsenko V., Moskalova L. (2018). Derzhavna prykordonna sluzhba Ukrainy ta problemy zakhystu kordoniv [The State Border Service of Ukraine and problems of border protection]. *Viina na Donbasi 2014-2017 rr.: zb. materialiv III Vseukr. nauk. viisk.-ist. konf.*, 19 kvit. 2018 r. Kyiv : NVIMU. Pp. 252–253. (ukr.).

Zaborovskiy V.V. (2019). Operatyvno-boiovi prykordonni komendatury ta prykordonni komendatury shvydkoho reahuvannia v okhoroni y zakhysti derzhavnoho

kordonu [Operational-combat border command posts and rapid response border command posts in guarding and protecting the state border]. Law enforcement function of the state: theoretical-methodological and historical-legal problems: theses of the International. practical science conference, May 17 2019. Kharkiv: KhNUVS. P. 78–80. (ukr.).

Ananin O.

**FEATURES OF SERVICE AND COMBAT ACTIVITIES
SUBDIVISIONS OF THE STATE BORDER SERVICE OF UKRAINE
PROTECTING THE CONTACT LINE IN DONBAS (2014-2018)**

The service-combat activity of units of the State Border Guard Service of Ukraine regarding the protection of the security zone along the contact line during the Anti-terrorist operation in the East of Ukraine was studied. It was determined that the construction of an effective system of protection of the contact line was significantly complicated without the presence of specially formed units equipped for this purpose, equipped with appropriate equipment and means. Border units were most suitable for this due to the specifics of their professional activity as a law enforcement agency. The main factors of the operational situation, which influenced the organization of service and combat activities of border units during the protection of the contact line, are given. The peculiarities of service and combat activities were that the border guards had to perform both the law enforcement function assigned to them and military tasks. At the same time, the basis of the service and combat activity of the border guards was based on the complex use of various forces and means in cooperation with the units of the Armed Forces, the Ministry of Internal Affairs and the Security Service of Ukraine.

The results of the study can be used in the process of creating a modern scientific base, necessary for the formation of an effective model of the protection (protection) of the state border in the future in terms of improving the interdepartmental interaction of the defense forces of Ukraine in the conditions of hostilities.

Keywords: Russian-Ukrainian war, anti-terrorist operation, contact line, security strip, State Border Service of Ukraine.